

УДК 378.1

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПРОЄКТНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА

Козленко Володимир, кандидат юридичних наук, керуючий партнер Мережі приватних шкіл «Креативна міжнародна дитяча школа».

ORCID 0000-0002-0542-2064

E-mail: volodymyrkozlenko@ukr.net

У статті розглянуто роль інтеграційно-аксіологічного підходу щодо формування проєктної культури педагога; гуманістична освітня парадигма педагогічної діяльності розглядається як основа її формування; визначені функції, критерії, рівні проєктної культури; представлена модель формування проєктної культури майбутнього педагога в процесі його професійної підготовки.

Ключові слова: проєкт, проєктна культура, майбутній педагог, модель, гуманізація.

PHENOMENOLOGY OF THE PROJECT CULTURE OF THE TEACHER

Kozlenko Volodymyr, candidate of legal sciences, managing partner of Network of private schools «Creative international child's school».

ORCID 0000-0002-0542-2064

E-mail: volodymyrkozlenko@ukr.net

Consideration of the integrative-axiological approach as a methodological basis and its ascertainment in the logic of project culture formation determines the possibility and expediency of its application in the context of systemic, multi-subject, personal-activity, cultural approaches.

The most important condition for the implementation of the integrative and axiological approach is the personal orientation of the pedagogical process, which allows considering the pupil and the teacher as its equal components, and the content of education as a generalized culture intended for the formation of norms, values, interests of the individual, which contribute to its formation. Following this approach, the process of project culture formation is interpreted and implemented as co-creation.

Modern trends in the field of education require a rethinking of the main approaches to the organization of the educational process, provide for the transformation of processes related to personality development. This, in turn, determines the necessity active involvement of student youth in project activities. Project activities contribute to the search for optimal ways, systematic and consistent solving of problems, in particular life problems. It is the implementation of projects in both educational and future professional activities that ensures the development of critical thinking, creativity, independence and requires the proper level of project culture formation. Thus, in the context of modern approaches, the design activity of specialists in various fields, and, therefore, the formation of their project cultures.

It has been established that the teacher's project culture, as the most important component of a new type of pedagogical professionalism, is the fundamental basis for theoretical modeling, conceptualization, technologization and practical-project activities in the emerging new reality of education.

The formation of project culture among students is facilitated by the provision of psychological-pedagogical, organizational-pedagogical and technological conditions in the educational process. Evaluation of the effectiveness of formative work is carried out on the basis of the dynamics of the levels of formation of the studied phenomenon.

Keywords: project, project culture, future teacher, pedagogue, model, humanization.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розгляд інтегративно-аксіологічного підходу як методологічної основи і констатація його у логіці формування проектної культури визначає можливість і доцільність його застосування у контексті системного, полісуб'єктного, особистісно-діяльнісного, культурологічного підходів.

Інтегративно-аксіологічний підхід дозволяє виділити пріоритетні напрями: в організації педагогічного процесу – гуманізація, аксіологізація; вихідні позиції – ціннісні орієнтації, особистісні особливості, рівень культури, моральні якості учасників освітнього процесу; у суб'єктивній культурі – виявлення сенсів діяльності й співвідношення власної діяльності з нормами культури.

В основу інтегративно-аксіологічного підходу як методологічної основи формування проектної культури покладено Я-концепцію, психолого-педагогічною основою якої є: активна позиція студентів в освоєнні проектної культури і в створенні її елементів; осмислення студентом самоцінності власної особистості як професіонала для творчої діяльності; формування установки на саморозвиток; формування і осмислення своєї суб'єктності.

Найважливішою умовою реалізації інтегративно-аксіологічного підходу є особистісна спрямованість педагогічного процесу, яка дозволяє розглядати в якості його рівноправних компонентів вихованця і педагога, а зміст освіти – як узагальнену культуру, призначену для формування норм, цінностей, інтересів особистості, що сприяють її становленню. Слідуючи з даного підходу, трактується і реалізовується процес формування проектної культури як співтворчість. Це дає основу виділити ще один специфічний компонент педагогічного процесу – культуру педагогічної взаємодії, яку «творили», створювали його учасники в процесі навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз праць видатних науковців (А. Маслоу, Ж. Піаже, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм, М. Хайдеггер, К. Ясперс та ін.) дозволив виділити їх концептуальні положення, які можуть бути використані як теоретична основа процесу формування проектної культури педагога здійснюючи аналіз феномену гуманізації підготовки учителя.

Загальнофілософський контекст проблематики культури презентується в дослідженнях Р. Барта, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоза, Ж. Лакана, Ю. Лотмана, М. Мамардашвілі, О. П'ятигорського, Ц. Тодорова.

Одним із тих, хто започаткував концепцію проектної культури у вітчизняній науці, виступає К. Кантор. Метод проекту був запропонований американським філософом і педагогом Дж. Дьюї, а також його учнем В. Кіплатриком.

Метою статті є виявлення та обґрунтування шляхів і засобів формування проектної культури педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У центрі гуманізації організованого нами процесу стоїть завдання формування нового проектно-педагогічного мислення, що ґрунтується на прийнятті ідей: буття людини необхідно розглядати через взаємодію людини з природою; перетворювальна активність людини повинна нести: моральний потенціал; гуманізація людської свідомості – залучення до загальнолюдських цінностей; утвердження цінностей гуманістичної культури і принципів нового, глобального гуманізму; досягнення відкритості індивідуального особистісного розвитку і цілісності особистості; формування комунікабельності, тяжіння до духовності; гуманітаризація людського мислення – насичення його гуманітарними знаннями [4].

Амбівалентний характер співіснування, гуманістичної з технократичною

парадигмою освіти є однією з рушійних сил в процесі формування проєктної культури майбутнього педагога.

Аналіз визначень проєктної культури дозволяє розглядати її в контексті нашого дослідження як спосіб творчої самореалізації людини, яка продукує предметний світ, що є носієм ідеалів і цінностей світу духовного, перетворює середовище життєдіяльності відповідно до цих ідеалів і цінностей [2].

Проєктна культура виступає базовою характеристикою особистості педагога і утворюється в зоні перетину трьох блоків: системи полікомпонентних якостей особистості, що включає базові й факультативні властивості; блоку психолого-педагогічної готовності до проєктної діяльності, а також системи спеціалізованих технологій, які особистість повинна опанувати в процесі навчання.

Проєктна культура за своєю структурою є системно-функціональною, за взаємозв'язком компонентів – технологічною, а за ознаками забезпечення ефекту діяльності – системно-синергетичною. Відповідно до цього проєктна культура визначається як інтеграційна якість особистості, в якій як цілісність представлені мотиваційно-цільовій, інтелектуально-змістовній, організаційно-діяльнісній і оцінній для рефлексії компоненти. Проєктна культура охоплює не лише процеси створення соціокультурних цінностей, але і стани особистості, продуктивні процеси засвоєння цих цінностей. Її елементами виступають: процедурний процес створення соціокультурних цінностей, який включає цілі діяльності, мотиви, способи, прийоми, дії; особистісний – стани особистості, які спонукають людину до оволодіння проєктною культурою; інформаційний – засвоєний зміст.

Особистість, яка опанувала проєктну культуру, – це суб'єкт, здатний самостійно здійснювати проєктну діяльність «від задуму до результату», аж до проектування і реалізації індивідуальних програм життєдіяльності.

На підставі проведеного аналізу визначень проєктної культури [2], загальної культури особистості [5] та спираючись на концептуальні положення теорії діяльності [1], які допомогли проаналізувати творчу, проєктну суть педагогічної діяльності, ми визначили, що проєктна культура педагога ґрунтується на: проєктній компетентності, яка включає в себе знання і уміння з основ проектування, сформованості творчих якостей і здібностей особистості, її уміння конструювати власні інноваційні технологічні підходи до розв'язання завдань в нестандартній ситуації, що динамічно змінюються, творчої активності у перетворювальній діяльності, спрямованій на оптимізацію і естетичну організацію середовища життєдіяльності.

Встановлено, що до умов оволодіння особистістю проєктною культурою відносяться: мотивація особистості на оволодіння проєктною культурою і розроблений комплекс педагогічних заходів з оволодіння методологією проектування; зміст освіти, зафіксований в освітніх програмах; організація процесу проектування як системотвірної діяльності, що відображає специфіку моделювання освітнього середовища освітньої установи; інноваційна спрямованість педагогічної діяльності, тобто міра включеності педагога до процесу створення, освоєння і використання педагогічних нововведень; розгляд освіти як процесу, спрямованого на розширення можливостей компетентного вибору особистістю життєвого шляху і саморозвитку; розширення і поглиблення життєвого досвіду студентів і професійної майстерності педагогів; різноманітність видів діяльності й способів освоєння дійсності суб'єктами освітнього процесу; соціалізація студентів, підвищення їх творчого потенціалу, мотивація досягнень, створення ситуації успіху, формування стійкої пізнавальної потреби; самореалізація, самоактуалізація суб'єктів освітнього процесу.

Методологія системного аналізу дає можливість розглянути феномен проектної культури не лише з боку її структурних компонентів, але і з боку функціональних зв'язків і взаємовідношень.

Основні функції проектної культури педагога можуть бути зрозумілі виходячи із специфіки його діяльності, різноманіття видів взаємовідношень і спілкування, системи ціннісних орієнтацій, можливостей творчої самореалізації особистості. Зважаючи на вказані особливості, а також наявні роботи з теорії культури і культурологічним напрямом, виділені наступні основні функції проектної культури: гносеологічна, гуманістична, комунікативна, інформаційна, нормативна і виховуюча.

Властивості проектної культури виводяться з її функцій і ознак, а також на основі аналізу психолого-педагогічної літератури і спостережень. До них ми віднесли: інтегративність, яка відображає дію усіх її компонентів на особистість в цілому, в сукупності усіх форм культури; соціальність: високий рівень проектної культури, окрім особистісного характеру, має і суспільне значення; регулятивна, що показує, що проектна культура сприяє самопізнанню, саморозвитку. Саморегуляція діяльності й особистості означає вищий рівень сформованості й прояву якості; персоналізація – її особистісний характер.

Система критеріїв оцінки рівня сформованості проектної культури педагога включає: ціннісне відношення до педагогічної діяльності; проектну компетентність і готовність до здійснення проектної діяльності; творчу активність особистості педагога; міра розвитку проектно-педагогічного мислення; прагнення до професійно-педагогічного вдосконалення.

Узагальнений фактичний матеріал дозволив описати чотири рівні сформованості проектної культури залежно від міри прояву критеріїв і показників: адаптивний, репродуктивний, евристичний, креативний.

У межах дослідження, що проводиться, була зроблена спроба моделювання такої педагогічної системи, яка б дозволила з урахуванням сучасних реалій здійснювати формування проектної культури майбутнього педагога. Додаючи принцип системності до моделювання процесу формування проектної культури педагога, ми розглядали її як підсистему змісту загальної професійно-педагогічної підготовки.

Початковим моментом в моделі виступає соціальне замовлення на підготовку педагога, що розуміється нами як сукупність інтересів і потреб суспільства до такого фахівця на цьому етапі його соціально-економічного і політичного розвитку.

Для аналізу процесу формування проектної культури необхідно чітко розмежовувати сам процес і його кінцевий результат, тобто підготовленість. В ролі останнього в нашому випадку виступає рівень готовності педагога, який має подвійну природу: нормативну і описову.

У моделі формування проектної культури майбутнього педагога ми виділяємо систему наукового її обґрунтування, яка включає аналіз історичного досвіду і забезпечення: гносеологічне, дидактичне, педагогічне, організаційне, методичне.

Відповідно до даних системного аналізу специфіки педагогічної діяльності учителя, а також на основі результатів психологічних досліджень про особливості й структуру педагогічних умінь, про закономірності та умови їх формування ми визнали необхідним зупинитися на заданому підході до формування проектної культури майбутнього педагога і виділити наступні принципи його реалізації, принцип адекватності модельованої системи завдань – визначення кінцевої мети і завдання професійної педагогічної діяльності вчителя; принцип врахування психологічної структури педагогічної діяльності як процесу розв'язання методичних завдань; принцип

врахування усіх компонентів, що утворюють операційну структуру завдання, що розв'язується, як предмета проектної педагогічної діяльності; принцип оптимального поєднання теоретичних знань і практичних дій; принцип практичної спрямованості, що становлять уміння щодо дій та операцій; принцип від простого до складного, від оволодіння окремими компонентами структури діяльності до поєднання їх в єдину систему.

Формулювання принципів формування проектної культури майбутнього педагога підкріплюється дослідженням психолого-педагогічних закономірностей, що лежать в їх основі. Провідною методологічною основою для виявлення закономірностей цього процесу ми обрали системно-структурний підхід. За такого підходу до опису закономірностей ми охопили усі основні зовнішні й внутрішні зв'язки процесу формування проектної культури. Це і дає основу вважати підхід цілісним. У цілісному підході до закономірностей цього процесу закладені реальні можливості для його ефективного і якісної побудови: проектна культура закономірно стає однією з найважливіших загальнолюдських цінностей; проектна культура закономірно дозволяє перенести акцент з традиційного розгляду «вчитель – засоби» на «вчитель – мета»; формування проектної культури закономірно зумовлене соціокультурними передумовами, потребами й інтересами суспільства, затребуваністю особистості педагога; формування проектної культури закономірно пов'язане з процесами навчання, виховання, розвитку особистості.

Визначаючи функціональні компоненти проектної культури як базові зв'язки між прогнозованим станом системи й кінцевим результатом, були визначені наступні компоненти: інформаційний, процесуальний, емоційний, результативний. На функціональні компоненти орієнтована і технологія формування проектної культури, що представлена в моделі чотирма блоками: мотиваційно-цільовим; інтелектуально-змістовним; організаційно-діяльнісним; оцінним для рефлексії.

Моделюючи процес формування проектної культури, ми визнали необхідним включити в неї підсистему, призначення якої полягає в забезпеченні процесу управління усіма функціональними зв'язками і системою в цілому. У нашій моделі така підсистема виконує функцію аналізу і корекції початкового проекту.

Педагогічне забезпечення формування у студентів проектної культури передбачає два напрямки реалізації: з викладацьким складом та самими студентами. Для викладачів було організовано серію лекцій на тему «Формування у студентів проектної культури» та науково-методичних семінарів проблемно-орієнтуючого та організаційного характеру, в межах яких детально розглядалася вказана проблема та проводився пошук можливостей її вирішення в освітньому процесі власного закладу вищої освіти. Спільно з викладачами було ухвалено рішення про впровадження до освітнього процесу чотирьох видів проектної роботи студентів: когнітивно-орієнтованих (навчальних), дослідницьких, діяльнісно-орієнтованих та проектів самоосвітньої діяльності. Кожен із видів проектування виконував свій функціонал і був реалізований протягом усього періоду навчання у закладі вищої освіти. Так, вивчення окремих тем дисциплін на першому році навчання передбачало виконання когнітивно-орієнтованих проектів, що дозволяло розвивати у студентів навички самостійної роботи з інформацією, роботи з першоджерелами; вміння висувати гіпотезу, формулювати завдання, планувати шляхи їх вирішення, аналізувати та узагальнювати отримані результати, формулювати висновки. Цей етап був важливим для усунення прогалин у підготовленості до проектної діяльності, що є у великій кількості студентів після закінчення загальноосвітньої школи, а також адаптації до рівня прояву самостійності при вивченні у закладі вищої освіти дисциплін

навчального плану. У період навчання на 2 та 3 курсах студенти виконували насамперед дослідницькі проекти у межах освоєння тематичних модулів дисциплін. На цьому етапі у студентів активно розвивалася пізнавальна самостійність та організованість, формувалася активна позиція та відповідальність за результат самонавчання; розвивалося вміння формувати індивідуальні навчальні маршрути, наслідувати розроблений план дій, давати оцінку результату проходження маршруту. На четвертому курсі студентам було запропоновано дисципліну на вибір «Основи проектування у професії», результатом якого було виконання діяльнісно-орієнтованих проектів, пов'язаних з професійною діяльністю, що освоюється. На цьому етапі активізувався інтерес студентів до проектування як засобу організації самоосвітньої діяльності; виявлялася особистісна значущість освоюваних знань і умінь, які спрямовані на самонавчання; активно розвивалася здатність до самоорганізації та самоосвіти, самостійного освоєння та використання нових методів дослідження, освоєння нових сфер професійної діяльності та інше; готовність до участі у розробці та обґрунтуванні проектів; здатність проектувати з урахуванням вивчення запитів, інтересів, потреб професійної практики; здатність до комплексної оцінки проектів; вміння використовувати критерії оцінки та застосовувати їх по відношенню до результатів власної пізнавальної, проектної, дослідницької діяльності; рефлексивні можливості. Крім цього з першого по четвертий рік навчання було виведено на рівень самостійного освоєння проблема тайм-менеджменту, вивчення якої дозволяло студентам опанувати засоби роботи з інформацією, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, необхідні для осмислення значущості обліку часу для організації самоосвітньої діяльності; набути досвіду осмислення прийомів тайм-менеджменту, навичок контролю самоорганізації, самонавчання. Студенти вивчали цю проблему, починаючи зі знайомства з нею в рамках дисципліни «Психологія», потім у тренінгу «Управління часом: тактичний менеджмент»; а для студентів-психологів на курсах «Психодіагностика», «Загальна психологія». Для послідовного самостійного освоєння тайм-менеджменту студенти формували проект самоосвітньої діяльності та реалізовували його протягом усього періоду навчання у ЗВО. Результативність роботи зі студентами була оцінена після закінчення формувального експерименту. Кількість студентів, які мають високий рівень сформованості мотиваційно-цільового компонента проектної культури у групах зростає на 4 % (з 3 % до 7 %), середній рівень сформованості досліджуваного компонента на 7 % (від 46 % до 53 %), низький рівень – знизилася на 11 % (з 51 % до 40 %).

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Таким чином, проектна культура педагога, як найважливіший компонент нового типу педагогічного професіоналізму, є фундаментальною основою для теоретичного моделювання, концептуалізації, технологізації і практико-проектної діяльності в новій реальності освіти, що зароджується.

Формуванню у студентів проектної культури сприяє забезпечення в освітньому процесі психолого-педагогічних, організаційно-педагогічних та технологічних умов. Оцінювання ефективності формувальної роботи здійснюється на підставі динаміки рівнів сформованості досліджуваного феномену.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в уточненні структурних компонентів проектної культури та вдосконаленні методики її формування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козаков В. А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Підруч.: У 2-х ч. Ч. 1. Психологія суб'єкта діяльності. К.: КНЕУ, 1999. С. 13–26. С. 80–83.



2. Козленко В. Г. Зміст та структура проєктної культури майбутнього педагога. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький, 2022. Вип. 207. С. 159–163.
3. Корінний М. М. Короткий енциклопедичний словник з культури. Київ: Україна, 2003. 384 с.
4. Haleta Y., Kozlenko V., Riabovol L., Filonenko O., & Kravtsova T. Formación de la cultura de proyectos en futuros docentes. *Revista De La Universidad Del Zulia*. 2023. № 14(41). S. 526–536. URL: <https://doi.org/10.46925//rdluz.41.29>
5. Herskovits M. *Cultural Anthropology*. N.Y., 1955. P. 351.

REFERENCES

1. Kozakov V. A. Psykholohiia diialnosti ta navchalnyi menedzhment: Sub-class: In 2 hours - Part 1. *Psychology of the subject of activity*. 1999. PP. 13-26; PP.80–83. (in Ukrainian)
2. Kozlenko V. G. (2022). Zmist ta struktura proektnoi kultury maibutnoho pedahoha. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky*. Kropyvnyts'kyi, 2022. Vyp. 207. PP. 159–163. (in Ukrainian)
3. Korinnyi M.M. Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk z kultury. 2003. 384. (in Ukrainian)
4. Haleta Y., Kozlenko V., Riabovol L., Filonenko O., & Kravtsova T. Formación de la cultura de proyectos en futuros docentes. *Revista De La Universidad Del Zulia*. 2023. № 14(41). S. 526–536. URL: <https://doi.org/10.46925//rdluz.41.29>
5. Herskovits M. *Cultural Anthropology*. N.Y., 1955. P. 351.